

1 Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut.....	1
Inledning.....	1
Ojämlikhetens konsekvenser	1
Ojämlikhetens orsaker	2
Den förda politiken.....	3

2 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen omedelbart ska tillsätta en jämlikhetskommission för att analysera skillnader i livsvillkor och föreslå förändringar för att öka den sociala rörligheten. analysera skillnader i livsvillkor och föreslå förändringar för att öka den sociala rörligheten.

3 Inledning

För Vänsterpartiet är jämlikhet ett centralt politiskt mål. I grunden bottnar detta i vår uppfattning om alla människors lika värde. Vi vet att människors livsmöjligheter skiljer sig åt beroende på arv och social miljö. Politiken kan och ska därför på olika sätt bidra till att utjämna dessa skillnader.

4 Ojämlighetens konsekvenser

I slutet av 1960-talet tillsatte den dåvarande socialdemokratiska regeringen en låginkomstutredning. Vid denna tidpunkt hade inkomstskillnaderna trendmässigt minskat under flera decennier samtidigt som det i praktiken rådde full sysselsättning.

Dagens situation är fundamentalt annorlunda. Det råder massarbetslöshet och inkomstskillnaderna har ökat trendmässigt sedan 1980-talet. Vi vet genom forskning i flera olika discipliner att ökad ojämlikhet för med sig en rad negativa konsekvenser. Här nämns några.

För det första leder ojämlika samhällen till att solidariteten och tilliten människor emellan urholkas. Detta leder till bl.a. till ökad kriminalitet och ökat utanförskap. Det riskerar också att underminera viljan att betala relativt höga skatter, vilket utgör själva fundamentet för de nordiska välfärdsmodellerna. För det andra pekar forskningen på att ojämlika samhällen tenderar att leda till ökad ohälsa, inte bara för de med svag ekonomisk och social status, utan även för befolkningen i stort.

För det tredje resulterar ojämlikheten i ökad segregation, vilket i sig också ökar olika sociala problem som kriminalitet, prostitution, missbruk och utanförskap. För det fjärde innebär ökad ojämlikhet minskad social rörlighet, vilket leder till en mindre dynamisk arbetsmarknad och försämrade långsiktiga tillväxtförutsättningar. Det är således ingen slump att de nordiska länderna som är relativt jämlika kännetecknas av – i ett internationellt perspektiv – hög sysselsättningsgrad. För Sveriges vidkommande har dock sysselsättningsgraden trendmässigt fallit i takt med att ojämlikheten tilltagit.

Slutligen, och inte minst viktigt, resulterar ojämlika samhällen till ökade skillnader i makt och inflytande, vilket urholkar demokratin och sammanhållningen i samhället. Sammantaget leder ökad ojämlikhet till att själva idén om ett samhälle undermineras. Ett samhälle där medborgarna har samma möjligheter och skyldigheter bär med sig en känsla av gemensamt ansvar för varandra och samhällsutvecklingen.

5 Ojämlighetens orsaker

Vi vet också en hel del om ojämlikhetens orsaker och vad som utmärker relativt jämlika samhällen. Generella försäkringar som t.ex. arbetslöshets- och sjukförsäkringen påverkar jämlikheten i positiv riktning. Detsamma gäller för olika typer av hushållsbidrag, som bostadsbidrag och barnbidrag, och inte minst väl utbyggda skattefinansierade sociala tjänster som sjukvård, utbildning och barn- och äldreomsorg.

Graden av progressivitet i skattesystemet har också stor betydelse för att utjämna skillnader i inkomster.

En annan helt central faktor för ett jämlikt samhälle är hög sysselsättningsgrad. Olika studier visar att skillnaderna i inkomst är mindre bland dem som förvärvsarbetar jämfört med skillnaderna i befolkningen som helhet, vilket visar på vikten av ökad sysselsättning. Hög facklig anslutningsgrad och en stark arbetsrätt är andra element som kännetecknar jämlika samhällen.

Andra förhållanden som påverkar ett samhälles jämlikhet är t.ex. utbildnings- och bostadspolitiken. En sammanhållen skola och ett stort utbud av hyresrätter bidrar till ökad jämlikhet.

Människors inkomster består till övervägande del av förvärvsinkomster. Löneutvecklingen i olika inkomstskick är av den anledningen naturligtvis helt central för hur jämlikheten i ett samhälle utvecklas. Ökade löneskillnader från 1980-talet och framåt är ett internationellt mönster. Det finns ett mönster av såväl press nedåt i de lägsta inkomstskikten som kraftigt stigande löner i de övre skikten. Det råder dock knappast någon konsensus varför löneskillnaderna har ökat. Här presenteras kortfattat några av de vanligast förekommande teorierna. En teori går ut på att ökad handel med utvecklingsländerna, som har ett stort utbud av okvalificerad arbetskraft, pressar ned lönerna i de lägre inkomstslägena i OECD-länderna. En annan teori är att ny teknologi i ökande takt blir mer kunskapsbaserad, vilket bidrar till att öka lönegapet mellan kvalificerad och okvalificerad arbetskraft. En tredje teori är att utbudet av högt utbildad arbetskraft har ökat – hypotesen är att det har blivit mer lönsamt att utveckla ny teknologi när antalet möjliga användare av denna teknik är många i stället för få.

Den ekonomiska ojämlikheten mellan kvinnor och män har varit tämligen konstant mellan 1992 och 2008. Justerat för skillnader i arbetstid har kvinnornas löner legat på omkring 84 procent av männens. Den ekonomiska ojämlikheten har sin grund i en rad faktorer. Här nämns några: den ojämlika fördelningen av det obetalda och betalda arbetet, det ojämlika uttaget av föräldraförsäkringen, den könsuppdelade arbetsmarknaden – där kvinnors arbete värderas lägre, kvinnors överrepresentation avseende ofrivilligt deltidsarbete samt synen på kvinnor som reservarbetskraft.

6 Den förda politiken

Den politik som förts under de senaste decennierna har i flera fall på ett direkt sätt ökat ojämlikheten i Sverige, här nämns några.

Ersättningsnivåerna i arbetslöshets- och sjukförsäkringssystemen har sänkts och inkomstbortfallsprincipen har urholkats genom att taken inte har räknats upp i takt med löneutvecklingen. Därtill har kvalifikationskraven skärpts och andra villkor försämrats.

Den ekonomiska krisen i början av 1990-talet ökade ojämlikheten på en rad olika sätt. Arbetslösheten ökade dramatiskt och har sedan dess inte kommit ned till de nivåer som förelåg innan 1990-talskrisen. Den ekonomiska krisen resulterade i betydande underskott i de offentliga finanserna. De besparingar som genomfördes i såväl de offentliga verksamheterna som de sociala försäkringssystemen i syfte att komma tillrätta med underskotten slog hårt mot de mest utsatta grupperna.

Ojämlikheten mellan kvinnor och män har påverkats negativt av dels ovan nämnda faktorer, dels av senare tids reformer som t.ex. vårdnadsbidraget och barnomsorgspengen. Vidare drabbades kvinnorna som kollektivt hårdare av de nedskärningar i den offentliga sektorn som ägde rum under och i spåren efter 90-talskrisen. Många kvinnor förlorade sina jobb och de som blev kvar drabbades av ökad arbetsbörda och stress vilket utgör en central förklaring till kvinnors ökade ohälsa under de senaste 15 åren.

Vidare har skatteuttaget som andel av BNP minskat och gjorts mindre progressivt vilket bidragit till ökade inkomstskillnader.

Beträffande skolpolitiken har det fria skolvalet ökat skillnaderna i skolprestationerna vilket påverkar studenternas framtida ekonomiska och sociala utveckling. Det fria skolvalet och friskolereformen torde öka segregationen mellan eleverna, vilket också ökar skillnaderna i skolprestationerna. Därtill har antalet lärare per elever minskat vilket framför allt drabbar elever med föräldrar med låg utbildningsnivå.

Vad gäller bostadspolitiken utgör hyresrätten ett viktigt inslag för jämlikheten. De senaste decenniernas inslag av omvandlingar till bostadsrätter har ökat segregationen och ökat möjligheterna för relativt välbeställda grupper att göra snabba vinster på bostadsaffärer.

Vidare har fackets ställning dramatiskt försvagats på senare tid, bl.a. som en följd av försämringarna av arbetslöshetsförsäkringen, vilket fått till följd att a-kassornas medlemsantal minskat med ca en halv miljon personer jämfört med 2006. Samtidigt har regeringen infört nya former av tidsbegränsade anställning. Sammantaget har detta inneburit en stor maktförskjutning från löntagarkollektivet till arbetsgivarna och kapitalet.

Som nämndes ovan har det svenska samhället utvecklats i en mer ojämlik riktning allt sedan 1980-talet. Den förda politiken under den gångna mandatperioden har emellertid kraftigt accelererat denna utveckling. Den bärande bjälken i regeringens ekonomiska politik har som uttalat syfte att öka inkomstskillnaderna.

Regeringens ekonomiska politik kan sammanfattas med deras paroll att "öka drivkrafterna att gå från bidrag till arbete". Regeringens politik vilar alltså på uppfattningen att stora grupper av människor medvetet väljer att vara sjuka eller arbetslösa. Regeringen har därför sänkt ersättningsnivåerna i a-kassan och sjukförsäkringen och försvårat möjligheterna att överhuvudtaget kvalificera sig till ersättning vid arbetslöshet eller sjukdom. Men sänkta ersättningar i a-kassan och sjukförsäkringen leder inte i sig till fler arbeten. Strategin är att sätta press på de lägsta lönerna nedåt. Genom att sänka ersättningen i arbetslöshets- och sjukförsäkringen och ställa hårdare krav på de arbetslösa och sjukskrivna sänker man lönekraven. Jobbskatteavdraget och arbetslöshetsavgiften fyller samma funktion. Parallellt med detta har regeringen kraftigt minskat de arbetslösas möjligheter till förkovran genom neddragningar inom bl.a. högskolan, arbetsmarknadsutbildningen och den kommunala vuxenutbildningen. Allt i syfte att pressa fram låglönejobb och tvinga de arbetslösa att ta dessa.

De direkta effekterna av regeringens politik mellan 2006 och 2010 är välkända: en gigantisk omfördelning av inkomsterna, där den tiondel med de högsta inkomsterna har fått lika mycket av regeringens reformer som 60 procent av befolkningen i dess helhet, där antalet personer under den relativa fattigdomsgränsen har ökat med 257 000, varav 72 000 barn, och antalet personer under den absoluta fattigdomsgränsen har ökat med 67 000 personer och där skillnaderna i årsinkomst mellan kvinnor och män har ökat med nästan 10 000 kronor.

Regeringen har motiverat den förda politiken med att den sänker den s.k. jämviktsarbetslösheten. En sänkning av den strukturella arbetslösheten innebär, allt annat lika, att jämlikheten ökar. Den strukturella arbetslöshetsnivån har emellertid inte minskat. Tvärtom har den ökat sedan regeringen tillträdde 2006.

I denna motion har vi på ett övergripande plan beskrivit ojämlikhetens konsekvenser och orsaker. Orsakssambanden är emellertid komplexa. Mot bakgrund av den långsiktiga trenden mot ökad ojämlikhet och den accelererande utvecklingen under de senaste fyra åren bör regeringen tillsätta en Jämlikhetskommission, för att analysera

skillnader i livsvillkor och föreslå förändringar för att öka den sociala rörligheten. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 21 oktober

2010

Ulla Andersson (V)

Josefin Brink (V)

Rossana Dinamarca (V)

Christina Höj Larsen (V)

Wiwi-Anne Johansson (V)

Jacob Johnson (V)